

Michał Musielak, Katarzyna Głodowska
Pflege im Schatten des Nationalsozialismus.
Pielęgniarstwo w okresie narodowego socjalizmu
 Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, 151 s.,
 ISBN 978-83-7177-802-5

Książka powstała jako owoc współpracy polsko-niemieckiej zapoczątkowanej w 2008 roku. Jest efektem seminarium (Oświęcim 11–18.IX.2009) zatytułowanego „Pielęgniarstwo w czasach narodowego socjalizmu i dziś”, podczas którego wygłoszone zostały referaty 24 młodych naukowców reprezentujących: Katedrę Nauk Społecznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet w Bremie (Institut für Public Health und Pflegeforschung) oraz Wyższą Szkołę Zawodową we Frankfurcie nad Menem.

Praca, której celem było ukazanie różnic w pracy więziennego personelu polskiego i personelu medycznego służb SS, zawiera 12 referatów z zakresu pielęgniarstwa i opieki medycznej, świadczonej w obozach koncentracyjnych (Dachau, Majdanek, Oświęcim, Stutthof, Sachsenhausen, Mittelbau-Dora, Brzezinka) w czasach narodowego socjalizmu. Wśród referentów 13 pochodzi z Niemiec, a 9 z Polski. Opiekę merytoryczną nad całym przedsięwzięciem sprawowali: prof. Michał Musielak, historyk, bioetyk i filozof medycyny z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, prof. Stefan Görres z Uniwersytetu w Bremie oraz prof. Eva Maria-Ulmer z Uniwersytetu we Frankfurcie nad Menem.

We wstępie Michał Musielak oraz Katarzyna Głodowska wyjaśnili czytelnikom okoliczności powstania książki. Zwrócili szczególną uwagę na fakt, iż istotą publikacji jest przekazanie wiedzy zdobytej podczas seminarium i wykorzystanie jej w celach dydaktycznych.

Treści wystąpień mają być pomocne w kształceniu personelu medycznego, w szczególności podczas zajęć z historii pielęgniarstwa i bioetyki. Autorzy informują o tym, że oprócz treści referatów wygłoszonych podczas seminarium w książce zamieszczone zostały dodatkowe artykuły mające zobrazować, jaki wpływ na sposób kształcenia polskich i niemieckich pielęgniarek po II wojnie światowej miały doświadczenia pielęgniarstwa zdobyte w okresie narodowego socjalizmu.

Duża część referatów nawiązuje do opieki medycznej sprawowanej w obozach koncentracyjnych w czasach narodowego socjalizmu. Autorzy krytycznie analizują zadania wykonywane przez personel medyczny, ukazują problemy związane z brakiem środków farmakologicznych, które mogły uratować niejedno życie, oraz omawiają sposoby działania niszczycielskiej ideologii. Pobudzają wyobraźnię, budując obrazy: wychudzonych, wyniszczonych więźniów z kreślonym na piersi numerem, pielęgniarzy starających się w ostateczności pomóc kroplą wody i dobrym słowem i lekarzy esesmanów, których postępowanie zaprzeczało każdemu słowu zawartemu w Przysiędze Hipokratesa.

Autorzy trzech tekstów (M. Musielak, M. Schoska, S. Greiner, S. Khamo, J. Schuster) analizowali normy etyczne, odpowiedzialność zawodową i wymiar sprawiedliwości skierowany przeciwko personelowi medycznemu. M. Schoska przedstawiła analizę zagadnienia odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek, które nie zawsze mogły z poświęceniem dbać o dobro chorego. W obozach koncentracyjnych służby pielęgniarskie uczestniczyły w procesie „oczyszczania” świata z bezwartościowych, zdaniem hitlerowców, istnień ludzkich. Bez udziału 100 tys. pielęgniarek założenia nazistowskiej służby zdrowia nie mogłyby zostać zrealizowane.

Personel medyczny występował zarówno w roli ofiar, jak i oprawców. Z jednej strony idea niesienia pomocy nakazywała opiekować się potrzebującymi. Z drugiej, oddanie i posłuszeństwo wobec przełożonych decydowało o nieludzkim traktowaniu więźniów.

S. Greiner, S. Khamo i J. Schuster przedstawiły zeznania wybranych pielęgniarek z procesu przeciwko personelowi pielęgniarskiemu z Meseritz-Obrawalde. Autorki opublikowały biografie trzech pielęgniarek, które podczas procesu relacjonowały okoliczności śmierci osób więzionych w obozach koncentracyjnych.

Michał Musielak omówił założenia Kodeksu Norymberskiego w odniesieniu do etyki zawodu pielęgniarek. W publikacji omówił proces lekarzy, który odbył się 9.XII.1946 r. w Norymberdze, a przede wszystkim skomentował etyczno-prawne osądzenie pracowników medycznych postawionych przed sądem w Norymberdze.

W dwu opracowaniach referencji (N. Andreas, J. Herget, A. Jeżewska) skupili się na obrazie człowieka w czasach narodowego socjalizmu i jego wpływie na postawy służb pielęgniarskich. A. Jeżewska przedstawiła biografię Marii Stromberger — austriackiej pielęgniarki, która na swój wniosek została pielęgniarką w Oświęcimiu. Uznanie budzi jej postawa: kobieta, ryzykując własne życie, pomagała więźniom, dostarczając im żywność, leki oraz pielęgnując ich podczas choroby. Godny podziwu jest też fakt, iż Maria Stromberg współpracowała z obozowym podziemiem. To przykład pielęgniarki, która nie godziła się na pozbawianie

człowieczeństwa więźniów, uważanych powszechnie za wrogów. N. Andres i J. Herget w swoim opracowaniu przybliżyły podział ludzi na cztery kategorie. Dodatkowo autorki omówiły proces doskonalenia cech dziedziczonych przez człowieka. Wyróżniły eugenikę pozytywną oraz negatywną.

Dalsze referaty (A. Fryś, E. Baum) dotyczyły wpływu medycyny okresu nacjonalizmu na genetykę oraz proces kształcenia pielęgniarek w Niemczech.

Książkę zamyka tekst prof. Julii Westphal z Uniwersytetu w Bremie, szczegółowo opisujący przebieg seminarium, które było nie tylko bogatą lekcją historii, ale przede wszystkim konfrontacją wiedzy dotyczącej zbrodni dokonywanych w obozach koncentracyjnych i czasem refleksji nad trudną służbą sprawowaną przez pielęgniarki.

Każdy z 12 referatów uzupełniony jest bogatym piśmiennictwem. Praca nie zawiera żadnych ilustracji. Jej ozdobą jest skromna okładka o niezwykle wymownej treści, która wykorzystując grę symbolem, pobudza czytelnika do refleksji nad niebezpieczeństwem, jakie w pracy personelu medycznego stwarza ślepe posłuszeństwo ideologii.

Lekturę publikacji należy polecić nie tylko osobom zainteresowanym historią XX wieku, ale przede wszystkim tym, którzy na co dzień pełniąc służbę medyczną, spotykają się z drugim człowiekiem.

SYLWIA KWIATEK-MARKIEWICZ

XV Spektrum. Almanach Unii Polskich Pisarzy Lekarzy

Wydawnictwo Miniatura, Kraków 2013, s. 129,
ISBN 978.836 7606-486-4

Tegoroczny Almanach rozpoczyna się wstępem prezesa Unii, prof. Marka Pawlikowskiego. Zbiór literacki to utwory 19 autorów, wśród których lekarze wyraźnie przewyższają (13) nad lekarkami. Mniej więcej połowa autorów zamieściła utwory pisane prozą, pozostali — wiersze. Tematyka tekstów prozą to opowiadania, wspomnienia szkolne, o historii Szczawnicy, Unii i sanatorium akademickiego w Zakopanem i z pobytu w Hiroszynie (Ryszard Żaba). Niektóre mają formę dialogów. Wyróżniają się m.in. trzy eseje Marka Pawlikowskiego, tekst Huberta Połockiego pisany gwara kocięską (ze słowniczkiem!), obszerniejsze wspomnienia Jarosława Waneckiego. Tekst Ryszarda Żaby jest zaopatrzony w jego dwie grafiki, a o nim samym pisze

Marcin Hałas w książce „Alfabet bytomski” (Muzeum górnośląskie, Bytom 2012).

Wiersze są przeważnie jedno- lub kilkusłowne. Najliczniej są reprezentowani: Bożena Klejny (130), Bolesław Sawicki (10) i Waldemar Hładki (7). Tematyka wierszy jest różnorodna: wrażenia przyrody i ciekawych miejsc, wypowiedzi osobiste, w tym marzenia i wspomnienia. Niektóre dotyczą medycyny sensu stricto — jak wiersz o zawale serca czy tekst o eutanazji (Barbary Szeffer).

Bardzo wysoko należy ocenić stronę edytorską: papier, druk, dyspozycja treści, twarda okładka pokryta zgrzebnym płótnem i naklejoną na froncie artystyczną barwną ryciną z tytułem almanachu.

Almanach świadczy o przywiązaniu wielu lekarzy do piękna polskiej mowy i o ich literackich talentach. Pozwala to zachęcać do lektury almanachu wszystkich zainteresowanych twórczością pisarzy lekarzy.

HENRYK GAERTNER — KRAKÓW

Kronika Jubileuszu 90-lecia Profesora Henryka Gaertnera

Towarzystwo Lekarskie Krakowskie,
Kraków 2013, s. 102

Recenzowana książka wydana jest pod redakcją Prof. Igora Gościńskiego z zespołem. Starannie opracowano ją edytorsko, liczy łącznie 102 strony i poświęcona jest w całości jubileuszowi 90-lecia Profesora Henryka Gaertnera.

Publikację otwiera list gratulacyjny JM. Rektora UJ Prof. dr. Wojciecha Nowaka, który zapowiada na wstępie, iż gdyby wiedzę, talenty i zasługi Jubilata chciał spisywać maczkiem, na bawolej skórze nie starczyłoby miejsca. Prof. W. Nowak podkreśla zbieżność życiorysu wielkiego humanisty i lekarza, jakim jest Albert Schweitzer, z osobą Prof. Henryka Gaertnera, który podobnie jak Schweitzer, stał się duchowym przewodnikiem kilku pokoleń ludzi szlachetnych. Rektor Nowak charakteryzuje w ciepłych słowach działalność Jubilata jako lekarza, społecznika, pisarza, muzyka i muzykologa. Za motto swojej wypowiedzi obrał słowa Jubilata: „Chciałem być dobrym lekarzem i porządnym człowiekiem i mam nadzieję, że mi się to udało”.

Kolejny rozdział zatytułowany „Jubilat” omawia szczytny rodowód i działalność Henryka Gaertnera imponującą swoim zakresem i bogactwem. Henryk Gaertner reprezentuje sobą najlepszą tradycję krakowskiej inteligencji i jednego z najstarszych rodów góralskich — rodziny Bachledów. Autorzy, opisując dzieje pracowitego życia Jubilata, potwierdzają najwyższe uznanie, jakim cieszy się on w kraju i poza jego granicami, czego wyrazem są odznaczenia, z których przykładowo wymieniono 84.

Kolejnym rozdziałem jest laudacja autorstwa Prof. Igora Gościńskiego — Przewodniczącego Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego, które uhonorowało Jubilata godnością członka honorowego oraz innymi medalami i wyróżnieniami. Prof. Gościński wymienił alfabetycznie katalog zasług i wyróżniających cech Jubilata, wśród nich: Medicus Nobilis, Arbiter Elegancji i człowiek przez duże C. Uznanie środowiska lekarskiego podsumowuje następna wypowiedź, którą jest słowo Prof. Jerzego Woy-Wojciechowskiego, przewodniczącego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, który wyraził przekonanie, iż stopień szlachetności ludzkiej powinno się mierzyć w jednostkach — Gaertnerach.

Kolejna wypowiedź należy do Prof. Aleksandra Skotnickiego, kierownika Katedry Hematologii UJ, następcy zawodowego Jubilata. Prof. A. Skotnicki opisuje bogatą działalność naukową i kliniczną Jubilata, która zaowocowała pionierskimi specjalistycznymi publikacjami i opracowaniami podręcznikowymi. Znaczący wpływ na kształtowanie się sylwetki zawodowej i osobistej Jubilata wywarł założyciel Kliniki, prof. Julian Aleksandrowicz

— wybitny lekarz i humanista, cechujący się odwagą w głoszeniu nowatorskich poglądów, wnikliwy klinicysta i pedagog oddany swojemu dziełu. Piękną tradycję Kliniki Hematologii UJ kontynuuje Prof. Aleksander Skotnicki — godny następcą Jubilata.

Charakterystykę Prof. Henryka Gaertnera jako humanisty omawia Prof. Zdzisław Gajda — Kierownik Katedry Historii Medycyny UJ. Kreśląc sylwetkę Jubilata jako humanisty i historyka, Prof. Gajda podkreśla, iż jest on uczniem wybitnego humanisty i lekarza — Prof. Juliana Aleksandrowicza i cechuje Go bogactwo zainteresowań, poczynawszy od medycyny indyjskiej na muzykologii kończąc. Henryk Gaertner jest autorem szeregu wartościowych pozycji naukowych z zakresu historii medycyny, literatury pięknej, filozofii i muzykologii. Będąc bardzo aktywnym człowiekiem, poprzez udział w licznych stowarzyszeniach, w tym Polskim Towarzystwie Schweitzerowskim, którego jest założycielem, wywarł wielki wpływ na polską kulturę i życie intelektualne.

Kolejny rozdział to wypowiedź dr. Andrzeja Kosiniaka-Kamysza, dyrektora Szpitala im. J. Dietla w Krakowie, wieloletniego Ministra Zdrowia RP, który jak podkreśla, jest zauroczony osobowością Jubilata, erudyty, człowieka wielkiej wiedzy, społecznika, a jednocześnie ciepłego, skromnego człowieka przyjaznego ludziom. Jak pisze dyrektor Kosiniak-Kamysz, zawdzięcza Jubilatowi nie tylko wiedzę lekarską, ale również umiejętność poruszania się w życiu społecznym, politycznym i codziennym.

W słowie od Jubilata Prof. Henryk Gaertner wspomina swoich wybitnych nauczycieli zarówno w Polsce, jak i poza naszym krajem. Dzięki dwukrotnemu stypendium Rockefellera oraz osobistym kontaktom z Richardem Meyerem i innymi wybitnymi naukowcami zagranicznymi, Henryka Gaertnera łączą więzi z czołowymi uczonymi swojego okresu. Wzbogacenie duchowe zawdzięcza również pogłębianiu studiów muzycznych i wiedzy muzykologicznej, a także bliskiej współpracy z zakonem bonifratrów, które zaowocowało honorowym członkostwem zakonu i jego złotym medalem. W liczącym ponad 50 stron aneksie zamieszczono dane szczegółowe dotyczące dorobku Jubilata, bogatą dokumentację zdjęciową organizowanego w Krakowie jubileuszu 90-lecia Henryka Gaertnera, wręczonych odznak i dyplomów. Uroczystości jubileuszowe odbyły si* w siedzibie Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego zaprojektowanej i wykonanej przez członka honorowego TLK — Stanisława Wyspiańskiego.

Miejsce uroczystości jubileuszowej i sposób jej przeprowadzenia w pełni oddaje charakterystykę prof. Henryka Gaertnera, dorobek tej wybitnej postaci, jaką jest wieloletni przewodniczący rady naukowej czasopisma „Sztuka Leczenia”, człowiek wielkiego formatu i wielkiego serca.

BOHDAN WASILEWSKI — WARSZAWA

Podziękowania dla recenzentów

Chciałbym gorąco podziękować naszym recenzentom, bez których pracy wydanie ostatnich numerów 75. i 76. nie byłoby możliwe.

W roku 2012 byli to: prof. Zbigniew Bela (Kraków, Polska), prof. Andrzej Felchner (Piotrków Trybunalski, Polska), prof. Zdzisław Gajda (Kraków, Polska), prof. Ryszard Gryglewski (Kraków, Polska), dr Robert Heitz (Strasbourg, Francja), prof. Antoni Hrycek (Katowice, Polska), prof. Jacek Juszczak (Poznań, Polska), prof. Andrzej Kierzek (Wrocław, Polska), prof. Roman Meissner (Poznań, Polska), prof. Michał Musielak (Poznań, Polska), prof. Bolesław Rutkowski (Gdańsk, Polska), prof. Maria Rybczyńska (Poznań, Polska), prof. Jerzy Supady (Łódź, Polska), prof. Jacek Szechiński (Wrocław, Polska), prof. Andrzej Śródka (Kraków, Polska), prof. Jewgienij Tiszczenko (Białoruś, Ukraina), dr Alan Touwaide (Waszyngton, USA), prof. Constantinos Trompoukis (Heraklion, Grecja), dr Jadwiga Wiertelwska-Bielarz (Poznań, Polska), dr Andrzej Wróbel (Lublin, Polska).

W roku 2013 byli to: dr Szczepan Cofta (Poznań, Polska), dr Robert Feibel (Ottawa, Kanada), dr Ronald Fishman (Chicago, USA), prof. nadzw. Andrzej Grzybowski (Poznań, Polska), prof. Czesław Jeśman (Łódź, Polska), prof. Eugeniusz Kucharz (Katowice, Polska), dr Jakub Pawlikowski (Lublin, Polska), prof. Zyta Płotkowiak (Poznań, Polska), dr Jarosław Sak (Lublin, Polska), dr Włodzimierz Witczak (Poznań, Polska), prof. Wanda Wojtkiewicz-Rok (Wrocław, Polska).

Thanks to Our Reviewers

I would like to thank our reviewers of the recent issues No 75 and No 76, without their help preparing and publishing of these issues would not be possible.

In 2012, they were: prof. Zbigniew Bela (Kraków, Poland), prof. Andrzej Felchner (Piotrków Trybunalski, Poland), prof. Zdzisław Gajda (Kraków, Poland), prof. Ryszard Gryglewski (Kraków, Poland), dr Robert Heitz (Strasbourg, France), prof. Antoni Hrycek (Katowice, Poland), prof. Jacek Juszczak (Poznań, Poland), prof. Andrzej Kierzek (Wrocław, Poland), prof. Roman Meissner (Poznań, Poland), prof. Michał Musielak (Poznań, Poland), prof. Bolesław Rutkowski (Gdańsk, Poland), prof. Maria Rybczyńska (Poznań, Poland), prof. Jerzy Supady (Łódź, Poland), prof. Jacek Szechiński (Wrocław, Poland), prof. Andrzej Śródka (Kraków, Poland), prof. Jewgienij Tiszczenko (Belarus, Ukraine), dr Alan Touwaide (Washington, USA), prof. Constantinos Trompoukis (Heraklion, Greece), dr Jadwiga Wiertelwska-Bielarz (Poznań, Poland), dr Andrzej Wróbel (Lublin, Poland).

In 2013, they were: dr Szczepan Cofta (Poznań, Poland), dr Robert Feibel (Ottawa), dr Ronald Fishman (Chicago, USA), prof. nadzw. Andrzej Grzybowski (Poznań, Poland), prof. Czesław Jeśman (Łódź, Poland), prof. Eugeniusz Kucharz (Katowice, Poland), dr Jakub Pawlikowski (Lublin, Poland), prof. Zyta Płotkowiak (Poznań, Poland), dr Jarosław Sak (Lublin, Poland), dr Włodzimierz Witczak (Poznań, Poland), prof. Wanda Wojtkiewicz-Rok (Wrocław, Poland).